

Галина КАРПІНЧУК, канд. філол. наук

ORCID ID: 0000-0003-4088-0084

e-mail: halynakarpinchuk@gmail.com

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ, Україна

ДОКУМЕНТИ ДО ЖИТТЄПИСУ ПАВЛА ТИХОВСЬКОГО ТА ЙОГО ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ ПРАЦІ 1920–1930-х РОКІВ

Вступ. Дотепер архівна спадщина книгознавця, літературознавця, фольклориста П. Тиховського не була предметом усебічного вивчення. У статті розглянуто і введено в науковий обіг двадцять шість документів із архівів Києва, Харкова, Житомира, у яких містяться матеріали до інтелектуальної біографії П. Тиховського, рукописи його шевченкознавчих праць 1920–1930-х років. Манускрипти проаналізовано у зіставленні з першопублікаціями.

Методи. Статтю написано із залученням загальнонаукових, історико-літературознавчих, текстологічних, джерелознавчих методів.

Результати. З метричних книг вдалося уточнити дату народження і смерті вченого, на підставі трьох автобіографій з'ясовано хронологію його наукового шляху. Встановлено псевдонім дослідника – Павло Тихий. Проаналізовано текст статті літературознавця "Іван Підкова", дума про «Татарський похід Серп'яги» та епізод із «Сави Чалого» М. І. Костомарова" (1930), присвяченої джерельному підґрунтю поеми. Розшукано і введено в науковий обіг чернетки статті П. Тиховського про шевченкознавчі студії М. Сумцова, недруковану досі розвідку "До критики тексту Шевченкового «Кобзаря»" (1936); розглянуто рецензії на видання "Кобзар" (1921) за редакцією В. Сімовича та "Поезії. Кобзар" (1925; 2-ге вид. – 1927) за редакцією І. Айзенштока, М. Плевака. Окреслено внесок ученого у розвиток шевченківської бібліографії. Портрет П. Тиховського доповнюють фрагменти з епістолярію, які друкуються вперше, та спогади про вченого Ю. Бойка-Блохина, Г. Костюка.

Висновки. Виявлені в архівах документи про П. Тиховського допомогли суттєво доповнити його біографію та скорегувати у ній низку дат. Із матеріалів дослідник постає як невтомний текстолог, бібліограф та джерелознавець. Очевидно, що прізвище П. Тиховського заслуговує на введення в майбутньому академічному виданні – Повному зібранні творів Шевченка при коментуванні поеми "Іван Підкова" та вірша "Меж скалами неначе злодій...".

Ключові слова: *П. Тиховський, архівні документи, біографія, Шевченкові вірші, шевченкознавство 1920–1930-х, джерелознавство, текстологія.*

Вступ

Український літературознавець, фольклорист, бібліограф Павло Тиховський в історії шевченкознавства відомий як автор лише кількох публікацій: статті "«Іван Підкова», дума про «Татарський похід Серпяги» та епізод із «Сави Чалого» М. І. Костомарова" (1930), двох рецензій "Тарас Шевченко. Кобзар. Народне видання з поясненнями і примітками д-ра Василя Сімовича. Укр. вид-во в Катеринославі. Заходами Євг. Вирового. Катеринослав-Кам'янець-Ляйпціг, 1921" (1924) та "На шляху до наукового видання Шевченкового «Кобзаря»" (1928). Згадується також його участь у розбудові бібліотеки Інституту Тараса Шевченка (далі – ІТШ) і виголошена у зв'язку з цим доповідь "Шевченко й бібліографія" (1924) (Боронь, с. 259).

Невеликою є література про П. Тиховського. Канву життя і наукової діяльності ученого подав Григорій Зленко у статті "Забуті бібліографи Тиховські" (Зленко, 1999а, с. 19–22), згодом він доповнив її у праці "Перший бібліограф Івана Карпенка-Карого (Тобілевича), або ще до теми про забутих братів Тиховських" (Зленко, 1999б, с. 23–25). Про П. Тиховського – дослідника польської літератури у її контактах з українською йдеться у хрестоматії "Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років" (2011) (Кальниченко, Полякова, с. 91–94). Окрему розвідку присвятив науковцю Степан Захаркін – "Про походження одного рукопису Юзефа-Ігнація Крашевського у київському зібранні: переклад «Божественної комедії» Данте" (Захаркін, с. 501–504). Спогади про вченого залишили його сучасники (Бойко, т. 1, с. XXXV; т. 2, с. XVIII; Костюк, с. 413). Про внесок П. Тиховського в організацію і розбудову бібліотеки ІТШ йдеться у книзі "Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: Сторінки історії, 75" (с. 272, 413–415, 429–432).

Актуальність. Проте до сьогодні ґрунтовного дослідження про життя і наукову діяльність П. Тиховського немає, на чому наголосив краснавець, історик В. Нелеп у статті "Сім'я

Тиховських – наших земляків...", що була надрукована у 7-му номері історико-богословського журналу "Андріївський вісник" за 2018 рік (Нелеп¹).

Метою цієї статті є виявлення та аналітичний огляд усіх шевченкознавчих праць ученого, реконструкція біографії дослідника на тлі його доби.

Завдання: опрацювати архівні першоджерела, пов'язані з життям літературознавця та його шевченкіаною (понад пів сотні папок), а саме – особові фонди вченого в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ; ф. 197, усього – 48 од. зб.), у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (далі – ВР ІЛ; ф. 34, 292 од. зб.), окремі документи про П. Тиховського представлені також у фонді літературознавця, фольклориста Івана Єрофеїва (ВР ІЛ, ф. 185, од. зб. 166), літературознавця Миколи Плевака (ІР НБУВ, ф. XXVII, од. зб. 1581), Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12 ос, спр. 7658); Національному музеї Тараса Шевченка (далі – НМТШ; цифровий архів історичної облікової документації), Державному архіві Житомирської області (далі – ДАЖО; ф. 1, оп. 74, спр. 345), Державному архіві Харківської області (далі – ДАХО; ф. Р-6532).

Методи

Статтю написано із залученням загальнонаукових (аналіз, синтез, опис, узагальнення), історико-літературознавчих, текстологічних, джерелознавчих (біографічний, культурно-історичний, порівняльний, евристичний, критичний) методів.

Результати

Життєвий шлях Павла Тиховського розпочався у сім'ї священника с. Покалів Овруцького повіту Волинської губернії (тепер – Коростенського р-ну Житомирської обл.). У друкованих джерелах зазначено, що народився майбутній дослідник 21 грудня 1866 року старого стилю чи 2 січня 1867 року – за

¹ Через неможливість ознайомитися з журналом, статтю В. Нелепа цитую за її переддруком, поданим на сайті "Овруч. Інфо" від 25 липня 2018 року (Режим доступу: <https://surl.li/dltknh>).

новим літочисленням (Боронь, с. 258; Кальниченко, Полякова, с. 91). 1866-й рік (без числа і місяця) вказано і в анкетах дослідника, заповнених на вимогу Українського головного управління науковими установами при Народному комісаріаті освіти УСРР та на вимогу ІТШ, і які тепер зберігаються в ІР НБУВ (Тиховський², 19 квітня 1927, арк. 2; 6 червня 1928, арк. 4).

Цю інформацію підважують інші архівні документи. Зокрема, у найранішій з трьох збережених автобіографій – "Особовій картці аспіранта секції історії української літератури кафедри Історії української культури Харківського інституту народної освіти", що належить ЦДАВО України – виявлено нотатку Павла Тиховського про те, що він з'явився на світ 13 січня 1867 року (Личная карточка аспіранта, арк. 1). Свідчення науковця підтверджує запис у метричній книжці с. Покалів, яка зберігається у ДАЖО. У цьому документі зазначено, що Павло Тиховський народився 13 (25) січня 1867 року (Метрична книга, арк. 591 зв.), а тому всі інші дати слід відкинути як неточні.

Освіту Павло Тиховський здобув у Варшавському університеті (1887–1891). Слов'яно-російський відділ закінчив зі ступенем кандидата історико-філологічних наук. Знав німецьку, французьку, польську мови. У 1892 році працював у Департаменті землеробства Головного управління землеустрою та землеробства. Понад двадцять років вчителював, зокрема, у Білокриницькій сільськогосподарській школі (тепер – Кременецького р-ну Тернопільської обл.; до 1896 р.), Харківському землеробному училищі (з 1896 р.), викладав українську мову та літературу на Робітфаківі Харківського Інституту сільського господарства і лісівництва (з 1926 р.) (6 червня 1928, арк. 4).

Одночасно брав участь у засіданнях Харківського історико-філологічного товариства. Тоді зацікавився постаттю і творчістю Тараса Шевченка. Поетові присвятив такі доповіді: "Початки нової української літератури на Правобережжі (1820–1860 рр.)", "Спроба генези Шевченкової пісні «Ой по горі роман цвіте»", "Шевченко в світлі критики". Планував досліджувати ритм та метр у творчості поета, про що свідчать підготовчі

² Далі у посиланнях на праці П. Тиховського його прізвище опускаємо, щоб уникнути постійних повторів. Ставимо тільки дату створення документа або публікації, сторінки першоджерел.

матеріали, вміщені у папці "Аналіз мови Шевченка" (дата відсутня, а; 19 арк.).

У 1920 році за доповідю про "Про Івана Підкову та козаків у творах Шевченка" П. Тиховський видав збірку статей, до якої увійшли підготовлені ним перекази праць Володимира Антоновича, Михайла Драгоманова, Наталі Мірзи-Авак'янц, Івана Нечуя-Левицького, Василя Щурата. Ця невеличка книжка побачила світ у серії "Українська бібліотека" (підсерія "Шевченківська Бібліотека для школи та самоосвіти", № 1). На обкладинці зазначено, що редактор видання – Павло Тихий. На мою думку, Павло Тихий і П. Тиховський – одна і та ж особа. Хоча у словниках (О. Браїлян "Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI століття" (2023); О. Дей "Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.)" (1969); В. Еппель "Нові матеріали до словника українських псевдонімів" (1999)) відповідна інформація відсутня, про це свідчать архівні матеріали. У ВР ІЛ під заголовком "Іван Підкова. Розбір поеми" зберігаються власноручні записи науковця – чернетки одного з розділів книжки (29 березня – 2 квітня 1918, 8 арк.). У виданні вони увійшли до глави "Про «Івана Підкову», поему Т. Г. Шевченка", у якій переказано працю В. Щурата "Шевченків «Іван Підкова»" зі збірника "Літературні начерки" (1913) з такою приміткою редактора: "В інтересах нашої школи та самоосвіти, скоротивши начерк, ми мусили місцями де в чому змінити мову шановного автора, звичайно роблячи її простішою, часом перекладаючи по нашому менш відомі чужомовні слова і т. и." (Тихий Павло, с. 12).

Із слова "Від редактора", вміщеного у книжці "Про Івана Підкову та козаків у творах Шевченка", стало відомо, що у підсерії "Шевченківська Бібліотека для школи та самоосвіти" планувалося також видати "такі ж збірки про «Наймичку», про російські твори Шевченка, про народну пісню в нього, про «Гайдамаків» і т. и. Серія закінчиться кількома збірками критики про Шевченкові твори взагалі" (Ibid., с. 5).

Текст, підготовлений за доповідю "Про «Наймичку», поему Т. Шевченка", виголошеною на засіданні Харківського історико-філологічного товариства, начебто було подано до друку (21 червня 1928, арк. 5–5 зв.). В архіві ВР ІЛ зберігається

рукопис з таким заголовком (дата відсутня, с; 30 арк). У ньому вміщено зредаговану харківським дослідником однойменну працю Б. Лепкого (1907). Можливо, у цій підсерії планувалося надрукувати статтю "Елементи народньої творчости в Шевченковій поезії". На мою думку, П. Тиховський також не є її автором. На відміну від інших його праць, машинопис не має підпису, а використана в ньому лексика ("наклін", "єї", "она", "здаassi" тощо) не притаманна вченому (дата відсутня, b; с. 2, 6, 8).

У 1920-х роках дослідник працював на кафедрі історії України Всеукраїнської академії наук (21 червня 1928, арк. 1). Із 1922 року навчався в аспірантурі на кафедрі історії української культури Харківського інституту народної освіти (далі – ХІНО). Тема дисертації П. Тиховського – "Початки нової української літератури на Правобережжі (1820–1860 pp.)". У ЦДАВО України зберігся відгук про його наукову роботу за підписами в. о. завідувача секції українського письменства, мовознавця, етнографа Олексі Ветухіва та керівника кафедри української культури, історика Дмитра Багалія. "Доклады его обстоятельны, объективны, спокойны" (Багалей, Ветухов, арк. 6), – йдеться у документі (друкується вперше). На той час літературознавець овдовів і самотужки піклувався про п'ятнадцятирічну доньку Ніну (Личная карточка аспіранта, арк. 4). У 1925 р. вченого було зараховано в штат ХІНО.

Тоді надрукував рецензію "Тарас Шевченко. Кобзар. Народне видання з поясненнями і примітками д-ра Василя Сімовича. Укр. вид-во в Катеринославі. Заходами Євг. Вирового. Катеринослав-Кам'янець-Ляйпціг, 1921", у якій високо оцінив супровідні тексти до Шевченкових творів: "реальні коментарії дуже вдатні" (1924b, с. 262). Вони містять історичні, географічні назви, довідки про Шевченкове оточення, пояснення маловживаних чи незрозумілих слів. Це видання примітне тим, що має короткі вступні статті перед кожною поезією, у яких В. Сімович відзначив головну ідею того чи іншого вірша, зв'язок поетичних рядків з життям Шевченка та з іншими творами, – підсумував рецензент. На думку П. Тиховського, за рівнем підготовки "Кобзар" за редакцією В. Сімовича має зайняти місце поруч із виданням "Твори. Кобзарь" (1908, 2 т.), над яким працював Іван

Франко і яке вирізняється з-поміж інших збірок багатством варіантів Шевченкового тексту.

З 1927 р. П. Тиховський – науковий співробітник ІТШ в Харкові. За спогадами Григорія Костюка, знаного книгознавця до Інституту запросив заступник директора Сергій Пилипенко (Костюк, с. 413). Тут П. Тиховський відповідав за створення й організацію бібліотеки, завідував рукописними фондами Інституту, а також вів семінари для аспірантів з польської літератури та усної народної творчості (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: сторінки історії, 75, с. 272, 413–415, 429–432).

Отримавши роботу в Інституті, мав можливість зосередити увагу на вивчені теми "М. Ф. Сумцов як дослідник поетичної творчості Т. Г. Шевченка" (21 червня 1928, арк. 1). Зацікавлення П. Тиховського спадщиною М. Сумцова зумовлене, очевидно, спільними науковими інтересами, особистим знайомством і бажанням вшанувати одного з найвідоміших учених Слобожанщини, життя якого обірвалося у 1922 році.

У ВР ІЛ зберігаються чернетки до цієї статті, першої про Сумцова-шевченкознавця. П. Тиховський, проаналізувавши дослідження "Головні мотиви Шевченкової поезії"³, звернув увагу, що М. Сумцов назвав основним джерелом Шевченкової творчості народну пісню, з якої поет перейняв як форму, так і зміст – народний світогляд, психологію. Дослідник відзначив зусилля, які доклав М. Сумцов до висвітлення зазначеної теми. "Праця ця була нелегка; у нас, за численними виїмками, можна сказати, нема статистичних зводів народної поезії і, перш всього, власне побутової, – і автору приходилося самому шукати по великих збірниках фольклорного матеріалу", – підсумував П. Тиховський ([1920-ті, b], арк. 2).

Серед інших досліджень М. Сумцова про митця вчений назвав такі: "Гуманізм Шевченка" (1915), "Слобожанщина і

³ Так у рукописі. Йдеться про статтю "Главные мотивы поэзии Т. Шевченка", що побачила світ у збірнику "Из украинской старины" (1905). Вперше цей текст М. Сумцов оприлюднив під заголовком "О мотивах поэзии Т. Г. Шевченка" у другому томі журналу "Киевская старина" за 1898 рік.

Шевченко" (1918), "Малюнки та картини Шевченка"⁴. Як згадував П. Тиховський, наприкінці життя М. Сумцов зосередив свою увагу на листах і повістях письменника. Серед колег ХІНО, у якому вів семінар та читав лекції, присвячені поету, учений відстоював думку, що повісті Кобзаря Дармограя мають чималий етнографічний та автобіографічний інтерес. На думку П. Тиховського, "Хрестоматія по українській літературі" (1922; 4-те вид.) М. Сумцова, у якій подано розділ "Теми для студій над Шевченком (150 тем з бібліографією)", разом з дослідженням "Літературно-наукові *дезідерати* для ювілейного обходу сотих роковин уродження Тараса Шевченка" (1910) В. Щурата показували тогочасний "стан студій над Шевченком" (Ibid., арк. 3).

Цікаво, що у "Плані та звіті про свою роботу з історії української літератури на кафедрі історії України Української Академії наук в 1922–1923, 1927–1928 рр." зберігся висновок П. Тиховського про шевченкознавчі студії літературознавця. "Праці М. Ф. Сумцова – ніби підсумок його власних та чужих дослідів над Шевченком; з другого боку, це ніби толкова бібліографія, яка далеко корисніша для починаючого дослідника, ніж сухі бібліографії М. Комарова та М. Яшека", – йдеться у документі (21 червня 1928, арк. 1).

До задуму П. Тиховського всебічно проаналізувати внесок М. Сумцова у шевченкознавство літературознавці повернулися майже через століття. У 2019 р. співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Алла Калинчук видала збірник "Микола Сумцов. Шевченкознавчі студії: до 165-річчя від дня народження: статті, рецензії, бібліографія". У ньому вміщено усі відомі вченій шевченкознавчі праці харківського дослідника, а у передмові подано їх ґрунтовний аналіз.

У жанрі аналітичної рецензії, сфокусованої на текстологічних питаннях підготовки до друку Шевченкових віршів, написано розвідку П. Тиховського "На шляху до наукового видання Шевченкового «Кобзаря»" (1928). Із авторизованого машинопису з авторськими правками, що зберігається у ВР ІЛ (1928b, арк. 1)

⁴ Сумцов, Н. Картины и рисунки Т. Г. Шевченко. *Из украинской старины*. 1905. С. 106–113.

стало відомо, що спочатку рецензія мала заголовок "Напередодні академічного видання Шевченкового «Кобзаря»". Цей варіант назви акцентував увагу на Повному зібранні творів митця, над яким при ВУАН працювала група учених на чолі з С. Єфремовим. Текстологічну підготовку поетичних творів, що мали увійти до перших двох із 8–10 запланованих томів, виконував М. Новицький.

У рецензії П. Тиховський подав огляд збірок поетичних творів Шевченка першої чверті ХХ ст.: зазначив принципи редагування віршів, упорядкування, особливості коментування. Зокрема, харківський дослідник підкреслив внесок у розвиток текстологічного рівня видань Шевченкової поезії В. Доманицького, І. Франка, П. Зайцева, М. Новицького. Тоді як лейпцизькі збірки "Кобзарів" (1918; 1921), над якими працювали Б. Лепкий і В. Сімович, "відзначаються своєю еклектичністю" (1928а, с. 97), адже упорядники, проживаючи за кордоном, не мали доступу до автографів. Натомість ці зарубіжні видання помітно вирізняються рівнем підготовки коментарів.

Предметом рецензії П. Тиховського стало видання "Поезії. Кобзар" (1925; 2-ге вид. 1927⁵) Шевченка, що вийшло у світ за редакцією І. Айзенштока й М. Плевака. Як відомо, упорядники під час підготовки книжки до друку опиралися на принцип останньої редакції творів Шевченка. Насамперед учені взяли до уваги друковані збірки віршів з правками поета (зокрема, т. зв. "Кобзар" 1860 р. Ю. Цвітковського), а також автографи (для творів, що друкувалися після смерті митця чи без його відома). Як з'ясував П. Тиховський, цю інформацію подано пунктирно у передмові до книжки, тоді як у самих коментарях до віршів "бракує тут хоч би й найменших відомостей" (1928а, с. 98) про джерела того чи іншого твору. Як наголосив рецензент, І. Айзеншток та М. Плевако не згадали у супровідних текстах до збірника "Поезії. Кобзар" таких знакових рукописів-альбомів Шевченка як "Три літа" та "Більша книжка", тексти яких використано у виданні. Цю ситуацію докладніше розкриває лист М. Новицького до І. Айзенштока: "Я знаю, какиє автографи Черниговского музея известны «харковлянам» и Вам. Знаю,

⁵ Перевидання надруковано без змін.

какой материал переписывал для Синявского⁶ из книжек «М»⁷ и «Б»⁸. Кстати сказать, Ганцов⁹ давал Синявскому этот материал только для лингвистических работ, а не для передачи текстов Вам и Плевако для «Кобзаря». Я думаю, Иеремия Яковлевич, – Вы вполне поймете мою досаду. Вам, конечно, известны условия работы <...> точно обозначить в печати, откуда взят материал. Соблюсти эти условия, по-моему, следовало также Вам и Плевако, тем более, что Ганцов предупреждал Синявского. (Копии с рукописи «М» і «Б» могли попасть к Вам в руки только от него!)" (Новицький, 26 липня 1925, арк. 4). Скопійовані матеріали І. Айзеншток начебто також мав зі збірки "Три літа" (Ibid., арк. 3).

П. Тиховський підтримав і повторив у рецензії принципи, розроблені для видання поезій, які оприлюднив М. Новицький у статті "До тексту Шевченкового Кобзаря" (1924): "при друкуванні Шевченкових віршів потрібно виходити з автографів поета, з його багатой рукописної спадщини, опиратися на альбоми, окремі збірки, а не на принцип останньої редакції" (1928а, с. 105; Новицький, 1924, с. 75–76).

На думку П. Тиховського, суттєвою хвибою видання Шевченка "Поезії. Кобзар" стало те, що упорядники не дотрималися єдиного підходу у подачі варіантів віршів. Наприклад, такі твори як "Відьма", "Лічу в неволі" надруковано у двох редакціях, а поему "Невольник" тільки у першій редакції під назвою "Сліпий". Шевченко остаточного тексту поезій не залишив, тому, вважав учений, в науковому виданні потрібно друкувати всі редакції, варіанти рядків, якщо це не дрібні помилки.

Літературознавець навіть і конкретні недогляди у відтворенні віршів Шевченка. Серед помічених ним помилок є такі: у рядках поеми "Гайдамаки" "*Спочинь, батьку, На чужому полі, / Бо на своїм нема місця, Нема місця волі*" замість "*місця*" надруковано "*міста*" (1928а, с. 94; Шевченко, 1925, с. 99), а у поемі "Кавказ"

⁶ Ідеться про мовознавця, професора ХІНО Олексу Синявського (1887–1937), автора праць з фонетики, граматики, діалектології, історії української мови.

⁷ "Малої книжки" Шевченка.

⁸ "Більшої книжки".

⁹ Згадується Всеволод Ганцов (1892–1979) – мовознавець, лексикограф, приятель М. Новицького.

замість "довбе ребра" подано "добрі ребра" (1928а, с. 111; Шевченко, 1925, с. 188). А от з пропозицією ученого замість "Дівичії ночі" друкувати "Дівочії ночі" подальші упорядники Шевченкових збірок не погодилися (1928а, с. 102; Шевченко, 2001, с. 263).

Як відомо, Шевченкові автографи потребують унормування пунктуації. П. Тиховський у цьому питанні опирався на дослідження О. Синявського "Дещо про Шевченкову мову" (1925). У рецензії "На шляху до наукового видання Шевченкового «Кобзаря»" (1928) він відстоював думку про те, що тексти поета потрібно друкувати за чинним правописом. Рецензент пропонував уніфікувати відповідно до літературної норми різночитання в словах *чорнобривий* і *чорнобровий*, *кривавий* і *крававий* тощо.

Низку недоглядів П. Тиховський виявив у примітках до видання "Поезії. Кобзар" (1925; 1927). За спостереженнями дослідника, трапляються неточності у коментуванні історичних подій, біографій Шевченкових знайомих, побутових реалій. Наприклад, рядок "Над козаками хусточки!.." (з поеми "Гайдамаки") розтлумачено так: йдеться про смертні хустки (Шевченко, 1925, с. 100). Значно вичерпніше розкрито цю тему у виданні за редакцією Б. Лепкого (Шевченко, 1920, с. 306), у якому є пояснення про український звичай вішати хустки на козацьких хрестах. У харківській збірці Шевченкових творів поміщиків Кочубеїв і Галаганів представлено стисло – як зрадників Івана Мазепи (Шевченко, 1925, с. 437), тоді як В. Сімович у "Кобзарі" (1921) навів відповідні історичні пояснення про цих діячів (Шевченко, 1921, с. 424; 1928а, с. 109–110). Інколи зустрічаються і відверті ляпи. Зокрема, примітка про Беатріче Ченчі має таке пояснення: "дочка римського вельможі, ніби вбила свого власного батька" (Шевченко, 1925, с. 242). Як зауважив П. Тиховський, вбивство не має недоконаного часу, а тому слово "ніби" тут є зайвим.

П. Тиховський вважав, що збірка Шевченкових віршів повинна друкуватися під назвою "Кобзар". Натомість у 1920-х роках Шевченкові твори часто виходили у світ під заголовком "Поезія". Такі збірки з'явилися у видавництві "СіМ" (1925), "Час" (1926), "Книгоспілка" (1927). До публікації не увійшов

уринок рецензії, який повніше розкриває міркування П. Тиховського з цього питання: "А до того от Михайло Семенко свої вірші (Всеvidат. 1925. Стор. 646) назвав «Кобзарем» і навіть вигляд та шрифт обкладинки й формат книжки взяв подібні до Шевченкового звичайного «Кобзаря»"!

Так що, хто його знає, може дійде до того, що коли хто питає "Кобзаря", будуть давати поезії М. Семенка: "иншого Кобзаря немає" (1928b, арк. 22).

Як виснував наприкінці рецензії П. Тиховський, тільки поява нового видання, над яким працював у той час М. Новицький при ВУАН, вирішить питання текстологічного рівня підготовки Шевченкових творів і сподівався "побачити академічне видання «Кобзаря» якнайповнішим, якнайкращим" (1928a, с. 112). Цей задум так і не було здійснено, залишилися тільки підготовчі дві книги під назвою "Поезія", що вийшли друком у 1927 році завдяки співпраці М. Новицького та С. Єфремова. Зазначені у рецензії проблеми шевченківської текстології згодом вивчали В. Бородин, В. Смілянська, Н. Чамата та ін. Попри суттєвий поступ шевченкознавства і появу академічного Повного зібрання творів митця у 12 томах (2002–2014), при підготовці подальших видань ще є необхідність звіряти Шевченкові тексти з автографами і працювати над принципами упорядкування віршів поета.

Збірка "Поезії. Кобзар" за редакцією І. Айзенштока, М. Плевака засвідчила тодішній розвиток шевченківської текстології і, всупереч окремим зауваженням, зайняла помітне місце серед видань шевченкіани. У 1927 і 1932 роках її було перевидано. Позитивно оцінили появу видання М. Білівець, П. Богацький, Ол. Дорошкевич, П. Зайцев та ін. Зокрема, Павло Зайцев писав, що "...видання це було великою подією і заслуга обох дослідників дуже значна" (Шевченко, 1934, с. 216), а П. Богацький назвав книжку "цікавим об'явом в історії спроб критичного видання творів Шевченка" (Богацький, с. 68) та відзначив роботу упорядників із встановлення останньої редакції творів Шевченка, усунення зі збірки неавторських заголовків ("Калина", "Пустка", "Ляхам").

П. Тиховський досліджував текстологічні питання підготовки до друку Шевченкових віршів і в інших розвідках. Зокрема,

в архіві вченого у ВР ІЛ виявлено два варіанти чернеток і два авторизовані машинописи недрукованої статті "До критики тексту Шевченкового «Кобзаря»". Із цих чотирьох джерел найбільш повним і викінченим є примірник, що має дату 21 лютого 1936 р. У ньому автор наголосив на важливості текстологічної роботи, яка при підготовці видань стоїть "попереду всіх інших питань" (21 лютого 1936, арк. 4).

На початку статті дослідник порушив тему про неточності у Шевченкових віршах. Їх він систематизував за двома видами: описки/одруківки і помилки в змісті (неточно сформульовані думки, невідповідно вжиті слова). Як припустив П. Тиховський, у рядках "Якби ви знали, паничі / Де люди плачуть живучи, / То ви б елегій не творили / Та марне б Бога не хвалили, / На наші сльози сміючись" ("Якби ви знали, паничі...") хибно вжито слово "елегій", які мають сумний, журливий настрій. Більш відповідним змісту строфи, на думку дослідника, є інший ліричний жанр – "ідилії", у яких зображено щасливе безтурботне життя серед природи (Ibid., арк. 3).

У статті "До критики тексту Шевченкового «Кобзаря»" П. Тиховський докладно розкрив історію різночитання одного з рядків поезії "Меж скалами неначе злодій". У "Малій книжці" – єдиному збереженому автографі вірша – записано "Ой із-під гори та із-під кручі / Ішли мажери п'ючи" (Шевченко, 1846–1850, с. 298). Вперше про цю строфу учений писав у рецензії "На шляху до наукового видання Шевченкового "Кобзаря"" (1928). Тоді дослідник розкритикував редакторів видання Шевченка "Поезії. Кобзар" (1925) І. Айзенштока та М. Плевака за дослівний передрук з автографа (1928а, с. 104; Шевченко, 1925, с. 298). На думку П. Тиховського, суголосну з міркуваннями видавця Д. Кожанчикова, літературознавців В. Доманицького, В. Сімовича, в цитаті допущено описку.

Учений, який все життя працював з фольклорними текстами, встановив, що ці рядки близькі до народної пісні, однак не про мазурів, як вважав і надрукував ще у 1907 р. В. Доманицький: "Ішли мазури п'ючи" (Доманицький, с. 247–248), а про чумацькі вози – мажі. Вперше така реконструкція рядка з'явилася ще у "Кобзарі" (1867), виданому на кошти Д. Кожанчикова: "Ой з-під гори та з-під кручі / Йшли *мажи рипучи*" (Шевченко, 1867,

с. 525). Рядки, що перегукуються з поезією Шевченка, П. Тиховський виявив у кількох збірниках народніх пісень. Зокрема, у збірнику І. Рудченка "Чумацкие народные песни" (1874), де є такі слова "Ой з-під гори, з-за кручі / *риплять вози йдучи*, / а за ними дівчинонька / сильне ридаючи" (с. 205, 208). Так само рядок зафіксував П. Чубинський у "Трудах этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край" (1874) (т. 5, с. 1036), а у збірнику "Южно-руські пісні з голосами" (1857, вип. 2), над яким працював М. Маркевич, вказано "Ішли *мажі риплючі*" (с. 77). На сьогодні цей текст так і друкується "Ой із-під гори та із під-кручі / Ішли *мажі риплючі*" (Шевченко, 2001, с. 11).

У бібліографії праць П. Тиховського, яка вміщена у хрестоматії "Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років" (2011) і нараховує всього 16 позицій (Кальниченко, Полякова, с. 93), зазначено ще одну шевченкознавчу замітку дослідника – рецензію на працю М. Мочульського "До генез і пояснення «Інтродукції» до «Гайдамаків»" (1922). Насправді це анотація до статті, подана в журналі "Червоний шлях" (1924, № 11–12). У ній П. Тиховський назвав джерела Шевченкової поеми "Гайдамаки", які з'ясував М. Мочульський, зокрема, "Энциклопедический лексикон" (1836) Адольфа Плюшара і "Dzieje Królestwa Polskiego" (1820) Єжи Бандтке (1924а, с. 295).

У 1930 р. вийшла у світ стаття П. Тиховського "Іван Підкова", дума про «Татарський похід Серпяги» та епізод із «Сави Чалого» М. І. Костомарова", підготовлена на фундаменті літературознавства, фольклористики, історії. До речі, внесок ученого у дослідження фольклору ще не став предметом вивчення науковців.

П. Тиховський вперше фахово дослідив джерельне підґрунтя Шевченкової поеми "Іван Підкова" і з'ясував, що основою для створення образу головного героя була дума, надрукована в "Запорожской старине" під назвою "Татарский поход Серпяги" і коментар до неї Ізмаїла Срезневського такого змісту: "Этого Серпягу я почитаю одним лицом с Подковою" (Запорожская старина, с. 123). Імовірно, І. Срезневський написав і сам текст цього твору. Як звернув увагу П. Тиховський, його початок збігається з такими рядками "Думи про Поповича": "А із низу

буйний вітер повіває, / А по Чорному морю супротивна філя уставає" (Украинский альманах, с. 87, 88; Запорожская старина, с. 119–120).

Якщо ім'я героя твору та історію про морський похід Шевченко взяв із "Запорожской старины", то, як дійшов висновку П. Тиховський, характер Івана Підкови відповідає персонажу Петра Конашевича-Сагайдачного, зображеного у драмі Миколи Костомарова "Сава Чалий" (1838). У Шевченка кошовий отаман, як і гетьман в історика, підбадьорює козаків, розворушує їхній дух, націлює на перемогу.

Крім фольклорної та літературної основи поеми, П. Тиховський вивчив історичне тло про морські походи козаків першої чверті XVII ст. і подав стислий коментар про переможний похід запорозького козацтва на Трапезунд (Трабзон) й Цариград (нині – Стамбул) у 1616 р., підкресливши, що хоча головний герой твору – Іван Підкова – ніколи не брав участі у морських походах, все ж такі в історії козацтва були.

Згодом коментатори Повного зібрання творів Шевченка розширили джерельне підґрунтя твору, яке встановив П. Тиховський, зауваживши обізнаність поета з повістями польського письменника М. Чайковського "Wyprawa na Carogród" та "Skałozub w zamku siedmiu wież", вміщених у його ж збірці "Powieści kozackie" (1837). З першої із них Шевченко, очевидно, запозичив пізнішу назву поеми – "Виправа на Цариград".

Студія П. Тиховського суттєво доповнила праці, у яких йшлося про історичну недостовірність Шевченкової поеми: "Про твори Т. Шевченка історичного змісту" (у ч. "Правда", 1889, січень) В. Антоновича, "Шевченків Іван Підкова" (у зб. "Літературні начерки", 1913) В. Щурата, "Тарас Шевченко. Історичні поеми" (1921) Дмитра Николишина.

У фонді П. Тиховського в ІР НБУВ розшукано чернетки та машинопис статті ««Іван Підкова», дума про "Татарський похід Серпяги" та епізод із «Сави Чалого» М. І. Костомарова" з багатьма виправленнями автора (без закінчення) ([друга пол. 1920-х], 15 арк.). Суттєвих змістових змін в архівних текстах у порівнянні з першопублікацією не виявлено, однак вони розкривають творчу лабораторію автора, показують розвиток його думки під час написання статті.

Про те, що дослідник ретельно опрацьовував цю тему свідчать його нотатки. Зокрема, у ВР ІЛ зберігається переказ згаданої розвідки В. Щурата (29 березня – 2 квітня 1918, арк. 1–8), а також неопублікований рукопис В. Міщанінової [?] "Відгуки дум та пісень історичних в поезії Шевченка" (ф. 34, од. зб. 39, 175 арк.). Манускрипт останньої досі невідомий у шевченкознавстві й потребує пильнішої уваги дослідників.

Серед рукописів П. Тиховського – автограф незавершеної статті "К разбору произведений Т. Г. Шевченка в семье и школе", у якій автор поставив собі за мету зібрати матеріал для історико-літературного аналізу творів поета і встиг опрацювати окремі твори раннього періоду. Як зауважує дослідник, романтичні балади "Тополя", "Причина", "Русалка", "Утоплена" написані під впливом народних пісень і переказів про світ демонів з елементами чарів. Зокрема, мотив покинутої дівчини, пошуки зілля ворожки, повернення козака, перетворення дівчини у тополь є в низці українських пісень, вміщених, наприклад, у таких книжечках як "Збірничок українських пісень з нотами" (1895) Александра Хведоровича (псевдонім О. Волошина), "Zbiór wiadomości do antropologii krajowej" (1895), "Студії над українськими піснями народними" І. Франка ([1910-е], арк. 1–6).

В особових фондах П. Тиховського у ВР ІЛ (ф. 34) та ІР НБУВ (ф. 127) є також багато інших матеріалів з шевченкознавства. Зокрема, "Матеріали про життя Т. Шевченка, зібрані П. Тиховським" (ф. 34, од. зб. 5); зошит із 65 вирізками з газет про Шевченка (ф. 34, од. зб. 30); рукописна копія рецензії М. Білівця на видання "Поезії. Кобзар" Шевченка за редакцією І. Айзенштока, М. Плевака (ф. 34, од. зб. 1), надрукованої в журналі ІТШ "Літературний архів" (1931, № 1–2, с. 203–206); уривки з праць М. Драгоманова, Бориса Грінченка, Б. Лепкого, Дмитра Дорошенка про Шевченка та його зв'язок з народною творчістю об'єднані заголовком "Чи Шевченко – поет простонародний? (З голосів літературної критики)" (ф. 127, од. зб. 1) тощо.

У книзі "Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: Сторінки історії, 75" (2003) дослідник Микола Павлюк відзначив також внесок П. Тиховського у розбудову інститутської бібліотеки, його клопітку працю з виявлення,

опису, збереження україніки, постійну допомогу аспірантам у пошуку потрібної літератури для наукових студій (с. 429–432). До фондів ІТШ передавав П. Тиховський і матеріали з власної бібліотеки. Про це йдеться в актах ІТШ від 17 квітня та 17 червня 1931 р. (№ 84, 183), що нині зберігаються у НМТШ. У документах повідомляється про прийом на постійне зберігання до Інституту матеріалів П. Тиховського – фотознімків і музейного путівника (Акти вступу, 1931; Акти приходу, 1930–1931).

Саме П. Тиховському вдалося розшукати і отримати для ІТШ архів кириломефодіївця О. Навроцького. Учений начебто бачив нині втрачений рукопис Шевченкової повісті "Петрусь" (Боронь, с. 259).

Дослідник, який наголошував на потребі повної бібліографії шевченкіани, уклав покажчик "Бібліографія Шевченкових творів та творів про нього" (ф. 34, од. зб. 3), "Бібліографія про Шевченка в зв'язку з ювілеєм. 25.11.1914–1844" (ф. 34, од. зб. 14). Ці списки мають бути враховані у майбутньому виданні, адже в ньому зазначено позиції, відсутні у найповнішому натеper покажчику "Т. Г. Шевченко: бібліографія літератури про життя і творчість (1839–1959)" (1963, т. 1). Наприклад, "Т. Шевченко і кн. В. Н. Репніна" (1917) П. Богацького, "Україна і Шевченко" (1917) О. Синявського, "Шевченкова могила" (1918) С. Єфремова ([1920-ті, а], арк. 2 зв.–4 зв.) тощо.

Яскравий спогад про Тиховського-бібліографа залишив тодішній аспірант ІТШ Ю. Бойко-Блохин. "Високий, поставний, з білою бородою, як у біблійного патріарха. Працював у бібліотеці Інституту. В шевченкознавстві, як і взагалі в українському літературознавстві, був людиною енциклопедичних знань. Уміти знайти потрібне джерело, інколи дрібненьку замітку – це значить володіти секретом «гри на клавішах бібліографії». П. І. Тиховський умів це знаменито", – писав згодом відомий літературознавець (Бойко, 1971, т. 1, с. XXXV).

На початку 1930-х років в ІТШ П. Тиховський досліджував творчість харківського письменника, який наслідував Шевченкову творчість, лікаря Володимира Александрова. У 1933 р., у час голодомору і розквіту марксо-ленінської ідеології, учений встиг передати до ДВУ рукопис "Твори В. С. Александрова" з

передмовою "В. С. Александрів (1824–1893) та його літературна діяльність" (27 травня 1938, арк. 1–13в). Імовірно, варіант чи уривки з цієї праці зберігаються у ВР ІЛ у папці "Твори для дітей В. С. Александрова" з передмовою та примітками П. Тиховського (ф. 34, од. зб. 32), тут також є інші матеріали, які зібрав П. Тиховський про цього харківського письменника: копії листів В. Александрова до О. Корсуна, Панаса Мирного, П. Куліша, М. Комарова, Василя Лукича; спогади про письменника П. Грабовського, порівняльна розвідка "В. Александров і В. Самійленко" тощо (ф. 34, од. зб. 33, 171 арк.).

У ті роки переслідувань і репресій, нав'язування ярликів "буржуазного націоналіста" та "ворога народу" учений перебував у ІТШ "на неозначенім і ледве терпимім пості консультанта" (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: сторінки історії, 75, с. 494). У листі до фольклориста І. Єрофєєва П. Тиховський писав (друкується вперше): "З Ін-ту я вийшов на початку травня 1934 р. Казавши по правді, давно пора було вийти, бо мені зараз от вже 68 років..." (31 березня 1935, арк. 1). Очевидно, що суттєвою причиною звільнення вченого був не вік, а гнітюча атмосфера, від якої потерпав колектив, інфікований тодішньою радянською дійсністю.

Цікавим є продовження цього ж листа, у якому йдеться про переведення ІТШ з Харкова в Київ: "У січні того ж року ліквідовано «Літературний музей» при Інституті; бібліотека його перейшла до Інституту, крім відділу радянської літератури... Інститут до Києва має переїхати в цілому, але ще не має там приміщення. Отже, переїхав поки що Шабліовський і почесна видавнича частина" (Ibid., арк. 1–1 зв.). П. Тиховський залишився у Харкові без роботи. Щоб поправити скрутне матеріальне становище, учений розпродавав власну багату бібліотеку.

Дотепер не була відома точна дата смерті П. Тиховського. На підставі некрологу, вміщеного у "Літературній газеті" зазначалася лише приблизно – не пізніше 6 серпня 1938 р. (Помер П. І. Тиховський, с. 4). Як вдалося з'ясувати, сталася ця сумна подія 21 липня 1938 р. Відповідну інформацію на запит дослідниці розшукали і надіслали співробітники Державного архіву Харківської області (далі – ДАХО) (Лист ДАХО, 15 травня 2025, арк. 1).

Дискусія і висновки

Виявлені в архівах Києва, Харкова, Житомира документи про П. Тиховського допомогли суттєво доповнити його біографію та скорегувати у ній низку дат. Із архівних матеріалів дослідник постає як текстолог, невтомний бібліограф та джерелознавець. Шевченкознавча спадщина ученого невелика і нараховує всього три друковані праці, ще кілька робіт збереглося в рукописах.

Зокрема, у статті "«Іван Підкова», дума про «Татарський похід Серпяги» та епізод із «Сави Чалого» М. І. Костомарова" (1930) науковець з'ясував літературне, фольклорне та історичне підґрунтя Шевченкової поеми. Збережені чернетки і авторизований машинопис цієї праці розкриває творчу лабораторію її написання.

У новознайденому у ВР ІЛ (ф. 34, од. зб. 10) авторизованому машинописі недрукованої статті "До критики тексту Шевченкового Кобзаря" (1936) П. Тиховський, опираючись на низку фольклорних джерел, обґрунтував прочитання одного з рядків поезії "Між скалами неначе злодій...". На мою думку, прізвище П. Тиховського заслуговує на введення в майбутніх академічних виданнях ПЗТ Шевченка при коментуванні цих двох творів.

Про поетичну творчість Шевченка П. Тиховський виголосив також низку доповідей на засіданнях Харківського історико-філологічного товариства, зокрема, про вірш "Ой на горі роман цвіте", поему "Наймичка"; тоді вивчав тему "Шевченко в критиці". Ці реферати високо оцінив Д. Багалій, про що йдеться у розшуканому відгукові. За однією з доповідей було опубліковану збірку статей "Про Івана Підкову та про козаків в творах Т. Г. Шевченка" (1920) під псевдонімом Павло Тихий.

Вчений першим почав досліджувати внесок М. Сумцова у шевченкознавство. В особових фондах ученого, які зберігаються у ВР ІЛ, було виявлено чернетки статті "М. Ф. Сумцов як дослідник поетичної творчості Т. Г. Шевченка", у якій він високо оцінив працю харківського дослідника у цій царині.

П. Тиховський, вивчаючи текстологічні принципи упорядкування збірок віршів Шевченка першої чверті ХХ ст., зокрема, такі знакові на той час видання, як "Кобзар" В. Сімовича (1921) та "Поезії. Кобзар" (1925; 2-ге вид. 1927 І. Айзенштока, М. Плевака, дійшов висновку, що попри

здобутки редакторів і упорядників, тільки поява нового наукового видання поетичних творів митця, над яким працювала у той час ВУАН, зможе вирішити потребу шевченкознавства у критично вивіренних текстах письменника. Ці результати він оприлюднив у двох рецензіях.

Як перший керівник відділу бібліографії ІТШ, П. Тиховський разом з іншими співробітниками заклав основи книжкової колекції цієї установи. Дослідник наголошував на необхідності створити повну бібліографію шевченкіани, уклав покажчик "Бібліографія Шевченкових творів та творів про нього", який має бути врахований у майбутніх виданнях. У фонді ученого зберігаються також численні нотатки з шевченкознавчих праць, які засвідчують його заглиблення у цю галузь науки.

За спостереженням Г. Костюка книгознавець П. Тиховський у радянському середовищі 1920–1930-х років помітно відрізнявся від популяризаторів марксо-ленінської ідеології (Костюк, с. 413), а близький знайомий ученого Ю. Бойко-Блохин назвав його "останнім паростком «Старої Громади»" (Бойко, 1974, т. 2, с. XVIII).

Подяки. Дякую вченій хранительці фондів відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Наталії Лисенко за надану для опрацювання посутню кількість матеріалів з архіву Павла Тиховського (ф. 34).

Список використаних джерел

Акти вступу експонатів до музейного сектору Інституту Т. Шевченка за 1931 р. (04.VI.-31.XII.1931). *НМТШ*. Цифровий архів історичної облікової документації установ, що збирали шевченкіану (1896–1949). Од. зб. 436. Режим доступу: <https://surl.li/hlubsh>

Акти приходу експонатів музею та бібліотеки Інституту Т. Шевченка за 1930–1931 рр. (10.I.1930–04.III.1931). *Ibid.*, Од. зб. 2816. Режим доступу: <https://surl.li/afydc>

Багалеї, Д., Ветухов, А. [Характеристика Павла Тиховського]. [1923–1924]. *ВР ІЛ*. Ф. 166. Оп. 12. Спр. 7658.

Богацький, П. (1927). Нове про Т. Шевченка. Інформативний огляд. (1924–1929). *Літературно-науковий вісник*. Ч. 5.

Бойко, Ю. (1971, 1974). "Про зусилля і здобутки". У Бойко Ю. *Вибране: у 4 т.* Т. 1, 2. Мюнхен: Накладом автора; Укр. вид-во.

Боронь, О. (2015). Тиховський Павло. У *Шевченківська енциклопедія: у 6 т.* Т. 6. НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка.

Доманицький, В. (1907). *Критичний розслід над текстом "Кобзаря"*. Друк. т-ва "Просвіта".

- Запорожская старина. (1833). Ч. 1. Кн. 2. Харьков.
- Захаркін, С. (2002). Про походження одного рукопису Юзефа-Ігнація Крашевського у київському зібранні: переклад "Божественної комедії" Данте. *Український археографічний щорічник*. Вип. 7. Київ-Нью-Йорк.
- Зленко, Г. (1999a). Забуті бібліографи Тиховські. *Вісник книжкової палати*, (3).
- Зленко, Г. (1999b). Перший бібліограф Івана Карпенка-Карого (Тобілевича), або Ще до теми про забутих братів Тиховських. *Вісник книжкової палати*, (7).
- Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: сторінки історії, 75 (2003). Наукова думка.
- Кальниченко, О. А., Полякова, Ю. Ю. (2011). "Тиховський Павло Іванович". У Кальниченко, О. А., Полякова, Ю. Ю. *Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років*. Вінниця: Нова Книга.
- [Книга реєстрації актів про смерть у м. Харків]. (1938). *ДАХО*. Ф. Р-6532. Оп. 25. Спр. 120.
- Костюк, Г. (1987). *Зустрічі і прощання. Спогади*. Кн. 1. Канад. Ін-т укр. студій; Альбертський ун-т.
- [Лист ДАХО за підписом директора Є. Куша директору ІЛ М. Жулинському, № 01-41/1628]. (15 травня, 2025). *Внутрішня документація ІЛ*.
- [Личная карточка аспиранта, зарегистрированного Всеукраинским научным комитетом]. [1923–1924]. *ЦДАВО України*. Ф. 166. Оп. 12. Спр. 7658.
- Малороссийские думы, [подав И. Срезневский]. (1831). *Украинский альманах*. Харків: Унив. тип.
- Маркевич, М., упоряд. та аранж. (1857). *Южно-руські пісні: з голосами: [для голосу з фп.]* (1857). Собственность изд. [Г. Галаган].
- [Метрична книга церкви с. Покалів Овруцького повіту Волинської губернії, 1867 р.]. *ДАЖО*. Ф. 1. Оп. 74. Спр. 345.
- Нелеп, В. (2018). "Сім'я Тиховських – наших земляків...". *Андріївський вісник*, (7). Передрук: *Овруч. інфо*. Режим доступу: <https://url.li/dltknh>
- Новицький, М. (1924). До тексту Шевченкового "Кобзаря". *Україна*. Кн. 4.
- Новицький, М. (26 липня, 1925). [Лист до І. Айзенштока, автограф]. *ВР ІЛ*. Ф. 188. В опрацюванні.
- Помер П. І. Тиховський. *Літературна газета*. 1938. 6 серп. С. 4.
- Рудченко, И. Я., предисл., прим., собр. и сост. (1874). *Чумацкие народные песни*. Тип. М. П. Фрица.
- Сумцов, М. (1922). "Теми для студій над Шевченком (150 тем з бібліографією)". *Хрестоматія по українській літературі* (4-те вид.). ДВУ.
- Тихий, Павло (Ред.). (1920). *Про Івана Підкову та про козаків в творах Т. Г. Шевченка. Збірка статтів* (1920). Вид. Обл. союзу споживчих кооперативів півдня Росії. 40 с. Шевченківська Б-ка для школи та самоосвіти. Кн. 1.
- Тиховский, П. [1910-е]. К разбору произведений Т. Г. Шевченка в семье и школе. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 9.
- Тиховський, П. (дата відсутня, а). Аналіз мови Шевченка. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 40.
- Тиховський, П. (19 квітня, 1927). Анкета для наукових робітників, зареєстрованих експертно-кваліфікаційною комісією Укрнауки Н.К.О. *ІР НБУВ*. Ф. XXVII. Од. зб. 1581.

Тиховський, П. (6 червня, 1928). Анкетний листок наукового робітника. *ІР НБУВ*. Ф. XXVII. Од. зб. 1581.

Тиховський, П. (1924а). [Анотація на працю М. Мочульського "До генез і пояснення «Інтродукції» до «Гайдамаків»"]. *Червоний шлях*, (11–12).

Тиховський, П. [1920-ті, а]. Бібліографія Шевченкових творів та творів про нього. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 3.

Тиховський, П. [1928 – н. п. 21 лютого, 1936а]. До критики тексту Шевченкового "Кобзаря". *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 4.

Тиховський, П. [1928–н. п. 21 лютого, 1936б]. До критики тексту Шевченкового "Кобзаря". *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 13.

Тиховський, П. (21 лютого, 1936). До критики тексту Шевченкового "Кобзаря". *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 10.

Тиховський, П. (дата відсутня, б). Елементи народньої творчості в Шевченковій поезії. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 289.

Тиховський, П. [друга пол. 1920-х]. "Іван Підкова", дума про "Татарський похід Серіяги" та епізод із "Сави Чалого" М. І. Костомарова. *ІР НБУВ*. Ф. 197. Од. зб. 27.

Тиховський, П. (1930). "Іван Підкова", дума про "Татарський похід Серіяги" та епізод із "Сави Чалого" М. І. Костомарова. *Шевченко*. Річник П. С. 86–92. Окремий відбиток 1929 р. (sic!).

Тиховський, П. (29 березня – 2 квітня, 1918). Іван Підкова. Розбір поеми. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 6.

Тиховський, П. (27 травня, 1938). [Лист до Д. Косарика]. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 57.

Тиховський, П. (31 березня, 1935). [Лист до І. Єрофєєва]. *ВР ІЛ*. Ф. 185. Од. зб. 166.

Тиховський, П. (1928а). На шляху до наукового видання Шевченкового "Кобзаря". *Шевченко*. Річник І. С. 95–112. Окремий відбиток 1928 р.

Тиховський, П. [1928б]. На шляху до наукового видання Шевченкового "Кобзаря". *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 11.

Тиховський, П. (21 червня, 1928). План та звіт про свою роботу з історії української літератури на кафедрі історії України Української Академії наук в 1922–1923, 1927–1928 рр. *ІР НБУВ*. Ф. 197. Од. зб. 36.

Тиховський, П. (дата відсутня, с). Про "Наймичку", поему Т. Шевченка. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 160.

Тиховський, П. [1920-ті, б]. М. Ф. Сумцов як дослідник поетичної творчості Т. Г. Шевченка. *ВР ІЛ*. Ф. 34. Од. зб. 8.

Тиховський, П. (1924б). Тарас Шевченко. Кобзар. Народне видання з поясненнями і примітками д-ра Василя Сімовича. Укр. вид-во в Катеринославі. Заходами Євг. Вирового. Катеринослав-Кам'янець-Ляйпціг, 1921. *Червоний шлях*, (7).

Чубинский, П. П., *собр. и сост.* (1874). *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край: в 7 т.* Т. 5 (изд. под наблюдением Н. И. Костомарова). Тип. Майкова.

Шевченко, Т. (1846–1850). *Мала книжка*. *ВР ІЛ*. Ф. 1. Од. зб. 71.

Шевченко, Т. (2001). *Повне зібрання творів: у 12 т.* (М. Г. Жулинський та ін., Ред.). Т. 2. Наукова думка.

Шевченко, Т. (1920). *Повне видання творів: у 5 т.* (Б. Лепкий, Ред.). Т. 3. Київ-Лейпциг: Укр. накладня; Коломия: Галицька накладня.

Шевченко, Т. (1934). *Повне видання творів: у 16 т.* (П. Зайцев, Ред.). Т. 2. Варшава-Львів: Укр. Наук. Ін-т.

Шевченко, Т. (1925). *Поезії. Кобзар* (зрєдагували та прим. додали І. Айзеншток та М. Плевако). ДВУ.

Шевченко, Т. (1921). *Кобзарь: народне видання з поясненнями і примітками* д-ра Василя Сімовича. Катеринослав-Лейпциг: Укр. Вид-во.

Шевченко, Т. (1867). *Кобзарь*. Коштом Д. Е. Кожанчикова.

References

Acts of receipt of exhibits to the museum sector of Shevchenko Institute. (04.VI.-31.XII.1931). Taras Shevchenko National Museum. Digital archive of historical accounting documentation of institutions that collected Shevchenko's works (1896-1949). (Folder 436). Access mode: <https://surl.li/hlubsh> [in Ukrainian].

Acts of receipt of museum and library of Shevchenko Institute. (10.I.1930–04.III.1931). *Ibid.* (Folder 2816). Access mode: [in Ukrainian]. <https://surl.li/afydcq>

Bagalei, D., Vietukhov, A. [Characteristics of Pavel Tykhovskii]. [1923–1924]. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Found 166. Description 12. Folder 7658) [in Russian].

Bohatskyi, P. (1927). New about T. Shevchenko. Informative review. (1924–1929). *Literary and scientific bulletin*. Part 5 [in Ukrainian].

Boron, O. (2015). Pavlo Tykhovskyi. *Shevchenko Encyclopedia*. (Vols. 1–6, Vol. 6). NAS of Ukraine, Taras Shevchenko Institute of Literature [in Ukrainian].

Boyko, Yu. (1971, 1974). "On efforts and achievements". In Boyko, Yu. *Selected*. (Vols. 1–4, Vol. 1, 2). Munich: By edition of the author; Ukraine edition [in Ukrainian].

Chubynskyi, P. P., collected by. Works of ethnographic-statistical expedition in the West-Russian region: [vol. 1–0]. V. 5 (1874). Published under the supervision of M. I. Kostomarov. S.-Petersburg. Maikov's typography [in Ukrainian].

[Church metric book of Pokaliv village, Ovrutskyi District, Volyn' guberniia, 1867]. The State Archiv of Zhytomyr Oblast. (Fund 1. Description 74. Folde 345) [in Russian].

Domanytskyi, V. (1907). *Critical investigation of the text from "Kobzar"*. Kyiv: Print. societies "Prosvita" [in Ukrainian].

Former times of Zaporozhie. (1833). Part 1. Book 2. Xar'kov [in Ukrainian].

Kalnychenko, O. A., Polyakova, Yu. Yu. (2011). "Tykhovskyi Pavlo Ivanovych" In Kalnychenko, O. A., Polyakova, Yu. Yu. *Ukrainian translation studies thought of the 1920s – of the early 1930s*. Vinnytsia: New Book [in Ukrainian].

Kostyuk, H. (1987). Meetings and farewells. Memories. Kn. 1. Canada. Institute of Ukrainian studies; Alberta University [in Ukrainian].

[Letter from State Archive of Kharkiv Oblast signed by director Ye. Kushch to the director of Shevchenko Institute of literature M. Zhulynskyi, № 01-41/1628]. (May 15, 2025). Internal documentation of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Markevych, M. South-Rus song: with votes: [for vote with piano] (1857). Collected and arranged. Kyiv: At the expense [H. Halahan] [in Ukrainian].

Nelep, V. (2018). "Tychowski family – of our countrymen...". *Andriivsky Herald*, (7). Reprint: Ovruch. info. Access mode: <https://surl.li/dltknh>

Novytskyi, M. (July 26, 1925). [Letter to I. Aizenshtok]. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 188) [in Ukrainian].

Novytskyi, M. (1924). To the text of Shevchenko "Kobzar". *Ukraine*, (4). [in Ukrainian].

P. I. Tykhovskiy died. (August 6, 1938). *Literary newspaper* [in Ukrainian].

Personal file of the graduate student, registered by the All-Ukrainian Scientific Committee, manuscript]. [1923-1924]. The Central state archive of supreme bodies of power and government of Ukraine (Fund 166. Description 12. Folder 7658) [in Ukrainian].

Rudchenko, I. I., introduction and notes. (1874). Chumatsky folk songs. Kyiv: M. P. Frits Typography [in Ukrainian].

Shevchenko Institute of Literature of National Academy of Sciences of Ukraine, 1926–2001: pages of history, 75 (2003). Naukova dumka [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1920). *Complete edition of works in 5 volumes* (B. Lepkyi, Ed.). Vol. 3. Kyiv-Leipzig: Ukr. Nakladnia; Kolomyia: Halytska Nakladnia [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1934). Complete edition of works in 16 volumes (P. Zaitsev, Ed.). Vol. 2. Warsaw-Lviv: Ukrainian Sciences Institute [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (2001). *Complete Works in 12 volumes* (M. H. Zhulynskiy et al., Eds.). V. 2. Naukova dumka [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1867). Kobzar. S.-Petersburg: At the expense of D. Ye. Kozhanchykov [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1921). Kobzar: a folk edition with explanations and notes by Dr. Vasyl Simovych. Katerynoslav-Leipzig: Ukr. Edition [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1925). Poetry. Kobzar / edited and notes added I. Aizenshtok and M. Plevako. DVU [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (1846–1850). Small book. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 71) [in Ukrainian].

[Sreznevskiy, I.], collected by. (1831). The Little Russian ballads. *Ukrainian almanacs*. Kharkiv: Univ. type [in Ukrainian].

Sumtsov, M. (1922). "Topics for studies about Shevchenko (150 topics with a bibliography)" in the book. Textbook on Ukrainian literature. 4th ed. Kharkiv: DVU [in Ukrainian].

The registration book of death certificates in Kharkiv]. (1938). State Archive of Kharkiv Oblast. (Found R-6532. Description 25. Folder 120) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (year unknown, c). About "Naimychka" [Mercenary], the poem by T. Shevchenko. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 160) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (1924a). [Abstract on the work of M. Mochul'skyi "To the genesis and explanation of «Introduction» to «Haydamaky»"]. *Red way*, (11–12) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (year unknown, a). Analysis of Shevchenko's language. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 40) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [1920s, a]. Bibliography of Shevchenko's works and works about him. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 3) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (year unknown, b). Elements of folk creativity in Shevchenko's poetry. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 28) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (1930). "Ivan Pidkova", a ballad about "Tatar campaign of Serpyaha" and an episode from "Sava Chalyi" by M. I. Kostomarov. *Shevchenko. Yearbook II*. P. 86–92. Imprint, 1929 (sic!) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [second half of the 1920's]. "Ivan Pidkova", a ballad about "Tatar campaign of Serpyaha" and an episode from "Sava Chalyi" by M. I. Kostomarov. Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National library of Ukraine (Fund 197, Folder 27) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (March 29 – April 2, 1918). Ivan Pidkova. Analysis of the poem. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 6) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (March 31, 1935). [Letter to I. Yerofeiev]. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 185. Folder 166) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (May 27, 1938). [Letter to D. Kosaryk]. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 57) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (1928a). On the way to Shevchenko's scientific publication "Kobzar". *Shevchenko. Yearbook I*. P. 95–112. Imprint, 1928 [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [1928b]. On the way to Shevchenko's scientific publication "Kobzar". The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 11) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (April 19, 1927). Questionnaire for scientific workers registered by the expert qualification commission of Ukrnauka N.K.O. Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National library of Ukraine (Fund XXVII, Folder 1581) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (June 6, 1928). Questionnaire of a scientific worker. Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National library of Ukraine (Fund XXVII, Folder 1581) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [1920's, b]. M. F. Sumtsov as a researcher of the poetic creativity of T. H. Shevchenko. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 8) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (1924b). Taras Shevchenko. Kobzar. People's edition with explanations and notes by Dr. Vasyl Simovych. Ukraine edition in Katerynoslav. Effort by Yevh. Vyrovyi. Katerynoslav-Kamyanets'-Liaipzih, 1921. *Red way*. № 7 [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. (June 21, 1928). The plan and the report about my work from the history of Ukrainian literature at the Department of Ukrainian history of the Ukrainian Academy of Sciences in 1922–1923, 1927–1928. Institute of Manuscript of V. I. Vernadskiy National library of Ukraine (Fund 197, Folder 36) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [1910s]. To analysis of T. H. Shevchenko works in family and school. The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 9) [in Russian].

Tykhovskiy, P. (February 21, 1936). To criticism of Shevchenko's text of "Kobzar". The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 10) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [1928 – no later February 21, 1936a]. To criticism of Shevchenko's text of "Kobzar". The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 4) [in Ukrainian].

Tykhovskiy, P. [1928 – no later February 21, 1936b]. To criticism of Shevchenko's text of "Kobzar". The Department of Manuscripts and Textual Studies. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. (Fund 34. Folder 13) [in Ukrainian].

Tykhyyi, Pavlo, ed. (1920). About Ivan Pidkova and the Cossacks in T. H. Shevchenko works. Collection of articles (1920). Kharkiv: Ed. Region of the Union of Consumer Cooperatives of Southern Russia. 40 p. Shevchenkivska library for school and self-education. Book 1 [in Ukrainian].

Zakharkin, S. (2002). About the origin of one manuscript of Jozef-Ignatius Kraszewskiy in the Kyiv collection: a translation of Dante's "Divine Comedy". *Ukrainian archeographic yearbook*. Vol. 7. Kyiv-New-York [in Ukrainian].

Zlenko, H. (1999a). Forgotten bibliographers Tykhovski. *Bulletin of the Book Chamber*, (3) [in Ukrainian].

Zlenko, H. (1999b). The first bibliographer of Ivan Karpenko-Kary (Tobilevich), or back to the topic of the forgotten Tykhovski brothers. *Bulletin of the Book Chamber*, (7) [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 05.11.25

Прорецензовано / Revised: 20.01.26

Схвалено до друку / Accepted: 26.05.26

Опубліковано / Published: 29.05.26

Halyna KARPINCHUK, PhD
ORCID ID: 0000-0003-4088-0084
e-mail: halynakarpinchuk@gmail.com
Shevchenko Institute of Literature of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

DOCUMENTS TO THE BIOGRAPHY OF PAVLO TYKHOVSKYI AND HIS SHEVCHENKO STUDIES OF THE 1920S–1930S

Background. *To this day, the archival heritage of bibliographer, literary critic, folklorist P. Tykhovskiy was not the subject of comprehensive study. The article examines and introduces to the scientific use twenty-six documents from the Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the NAS of Ukraine, Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National library of Ukraine, The Central state archive of supreme bodies of power and government of Ukraine, The State Archiv of Zhytomyr Oblast and The State Archiv of Kharkiv Oblast. They contain materials to the intellectual biography of P. Tykhovskiy, manuscripts of his works about Shevchenko of the 1920–1930s. Manuscripts are analyzed in comparison with first publications.*

Methods. *The article was written with the involvement of general scientific, historical and literary, textological, source studies methods.*

Results. *From the metric books, it was possible to clarify the dates of birth and death of the scientist. Based on three autobiographies, the chronology of the scholar's scientific path was clarified. In particular, the years of his postgraduate studies (1922–1925) and the period of work at Taras Shevchenko Institute (1927–1934) are outlined. His Shevchenko studies interests in the Kharkiv Historical-Philological Society and his contribution to the development of the Shevchenko bibliography as Taras Shevchenko Institute employee are revealed.*

The pseudonym of the researcher – Pavlo Tykhii has been clarified. The text of the article by P. Tykhovskiy's "«Ivan Pidkova», a ballad about "Tatar campaign of Serpyaga" and an episode from «Sava Chalyi» by M. I. Kostomarov" (1930), dedicated to the sources of the poem, has been analyzed. Drafts of an article about the Shevchenko studies of M. Sumtsov were searched and put into scientific circulation. The unpublished investigation "To the criticism of Shevchenko's text of «Kobzar»" (1936) has been analyzed too. Also considered reviews of the books "Kobzar" (1921) edited by V. Simovych and "Poetry. Kobzar" (1925; 2nd ed. – 1927) edited by I. Aizenshtok, M. Plevako.

The scientist's contribution to the development of Shevchenko's bibliography is outlined. Intellectual portrait of P. Tykhovskiy is complemented by his epistolary, which are being printed for the first time, and memories about the researcher that were written his contemporaries, for example, by Yu. Boyko-Blokhin, H. Kostyuk.

Conclusions. *Documents found in the archives about P. Tykhovskiy was helped to significantly supplement his biography and correct a number of dates in it. From the materials, the scientist is revealed as a tireless textologist, bibliographer and researcher of primary sources. It is obvious that the surname P. Tykhovskiy need to be introduced in the upcoming academic edition – The complete collection*

of Shevchenko's works in the comments to poem "Ivan Pidkova" and to poetry "Between the rocks like a thief..."

Keywords: *P. Tykhovskiy, archival documents, biography, Shevchenko's poetry, Shevchenko studies of the 1920–1930s, source studies, textology.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.